

Psychosociální vývoj: Charakteristiky jednotlivých vývojových období I

as. MUDr. Dana Janotová, CSc.

Psychiatrická klinika, 1. lékařská fakulta,
Univerzita Karlova a Všeobecná fakultní
nemocnice v Praze

Rozdělení podle vývoje psychických, tělesných a sociálních funkcí

1. Prenatální období
2. Novorozenecké období
3. Kojenecké období
4. Batolecí období
5. Předškolní období
6. Školní období
7. Dospívání
8. Dospělost
9. Stáří

Prenatální období

- Embryo v těle matky vnímá podněty z okolí a reaguje na ně, například ve 3. měsíci nitroděložního vývoje reaguje plod na hudbu.
- Důležitý je psychický stav matky, její sociální postavení, věk, zda je dítě chtěné či nechtěné.
- Závažné důsledky má návykové chování matky – abusů alkoholu, tabákových výrobků, nebo jiných návykových látek.
- Nezletilé matky (mladší než 18 let) mohou své děti samostatně vychovávat pouze se souhlasem soudu - stanou se „zletilými“, se všemi právy a povinnostmi dospělých občanů.
- Nezletilá matka mladší než 15 let nemůže samostatně své dítě vychovávat vůbec.

Novorozenecké období

- Období: narození - 1 měsíc.
- Dlouhá období spánku, pozvolný rozvoj sociálních reakcí – úsměv ve 3 měsících dítěte, nutná přítomnost stálého vychovatele - matky, schopnost vcítění, uspokojování potřeb.

Kojenecké období

- Období: 1 měsíc - 1 rok
- Rozvoj motorických funkcí je také obrazem rozvoje psychických schopností. Vývojově opožděné děti mívají i opožděný rozvoj motoriky a řečových funkcí. Je třeba respektovat individuální odchylky, rozdíl pohlaví – chlapci mluví později než dívky.
- Separační úzkost – „úzkost 7. měsíce“ - ukazatelem vytvořeného specifického emočního vztahu k matce.

Batolecí období

- Období: 1 - 3 roky
- Rozvoj jemné motoriky - čmárání, řeč - dětský žargon, socializace – zájem o druhé děti. Chápe rozdíl děvčátko - chlapec, rozvoj autonomie - fáze negativismu.
- Vazba na matku - vzdálení se z její péče - například hospitalizace v nemocnici - fáze a) protestu, b) zoufalství, c) odpoutání (nebo hluboká deprese).

Předškolní období

- Období: 3 - 6 let
- Motorika - umí jezdit na tříkolce, hry „na práci“, začíná rozlišovat barvy, ale nemusí umět ještě bezpečně rozlišit pravou a levou stranu, jednoduché počty, kresba „hlavonožec“, kontrola sfinkterů.

Školní období

- a) raný školní věk (6 - 9 let)
 - b) střední školní věk (9 - 12 let)
 - c) starší školní věk (do 15 let)
-
- Nácvik školních dovedností, důležitost skupiny vrstevníků, zaměření na úspěch, výkon ve školních a sportovních aktivitách.

Dospívání

- a) raná adolescence (11 - 15 let)
- b) pozdní adolescence (15 - 20 let)
- Rozvoj pohlavních znaků, pohlavního chování, první lásky, úzká přátelství, hledání identity, nebezpečí sebevraždy (druhá nejčastější příčina smrti po úrazech), spouštěcím mechanismem bývá pocit křivdy. Identifikace s rodičem stejného pohlaví v ideálním případě, negativní identifikace se skupinami vrstevníků s nevhodným sociálním chováním při nepříznivých rodinných podmínkách. Tak zvané druhé uzlové vývojové období (první je v batolecím věku).

Dospělost

- a) Mladá dospělost (20 - 40 let)
 - b) Střední dospělost (40 - 50 let)
 - c) Starší dospělost (50 - 60 let)
-
- Rozvoj partnerského vztahu, hledání harmonie v oblasti sexuální, přátelské i tvořivé. Zakládání rodiny, péče o děti, vrchol pracovního úsilí.

Stáří

a) rané stáří (60 - 75 let)

- Úbytek schopností, tělesné změny, ukončení pracovní aktivity, vztah k dětem a vnukům.

b) pozdní stáří (75 - více let)

- Sociální izolace, ztráta partnera, umírání, smrt.

Úzkostné poruchy v dětství a dospívání

Emoční poruchy se začátkem specifickým pro dětství – ICD 10

- separační úzkostná porucha v dětství
- fobická úzkostná porucha v dětství
- sociální úzkostná porucha v dětství
- porucha sourozenecké rivalry

Další diagnostické skupiny spojené s úzkostí

- obsedantně kompulzivní porucha
- elektivní mutismus
- enuréza
- tikové poruchy
- posttraumatická stresová porucha
- poruchy psychického vývoje

Vztah k psychosociálnímu vývoji

- Diskontinuita průběhu
- Sociálně úzkostná porucha se v dospělosti transformuje do generalizované úzkostné poruchy nebo sociální fobie

Vztah k psychosociálnímu vývoji

- Vázanost na sociální a sexuální vývoj
- Předškolní a raný školní věk - separační úzkostná porucha a specifické fobie
- Školní děti - generalizovaná úzkostná porucha, 11. - 15. rok - sociální fobie

Vztah k psychosociálnímu vývoji

- Adolescenti – panická porucha, agorafobie, sociální fobie
- Biologické markery – při kognitivním úsilí zvýšení tepové frekvence, dilatace zornic, zvýšená hladina kortizolu ve slinách, katecholaminů v moči

Vztah k psychosociálnímu vývoji

- Separační úzkostná porucha – prevalence 5%, chlapci a dívky 1:1.
- Odloučení od emočně významné osoby.
- Fobická úzkostná porucha – prevalence 10 - 20 %, mezi 3. - 4. rokem fyziologický strach.

Vztah k psychosociálnímu vývoji

- Školní fobie – separační porucha, součást depresivní poruchy, somatizace obtíží.
- Sociální úzkostná porucha v dětství – stejně častá u chlapců i u dívek, vyhýbavé chování, chronický průběh.
- Komorbidita s ostatními afektivními poruchami ve 20% případů.

20 případů

dětských pacientů doporučených do psychiatrické péče
pro úzkostné stavy, věk 4 - 10 roků

úzkost z konání potřeby na toaletě mimo domov	3
úzkost být sám doma nepřiměřená věku	3
úzkost trávit víkendy či noci mimo domov	5
úzkost z nových aktivit či prostředí	2
úzkost ze školních situací	7

Rozbor etiologie

Šikana

Rozvodové situace

Úzkostné stavy u rodičů

Nadměrné nároky okolí

Závěrečné diagnózy

Fyziologické reakce přiměřené věku

Adaptační úzkostná porucha

Separační úzkostná porucha

Fobická úzkostná porucha

Sociální úzkostná porucha

Závěrečné diagnózy

Fyziologické reakce přiměřené věku	5
Adaptační úzkostná porucha	7
Separační úzkostná porucha	6
Fobická úzkostná porucha	2
Sociální úzkostná porucha	0

Terapie

- Práce s rodinou a školou
- Úprava denních aktivit a životního stylu dítěte i rodiny
- Psychoterapie – přizpůsobení potřebám a věku dítěte
- Relaxační techniky, abreakce
- Anxiolytika, antidepresiva

Tabulky vývoje vybraných funkcí

Podle: Doc. PhDr. Jiří Dan, CSc.,
<http://www.ssvp.wz.cz/Texty/tabulka%20vyvoje.html>

1. Hrubá motorika a udržování rovnováhy (statomotorika)

rok	měsíc	funkce
0	1	novorozenecké reflexy
0	2	na krátkou dobu ležíc na břišku zvedá hlavu
0	3	ležíc na břišku pohybuje hlavou, s pomocí paží zvedá hlavičku
0	5	zvedá hlavu ležíc na zádech
0	6	sedí po posazení s cizí pomocí
0	7	obrací se ze zad na břiško
0	8	sedí pevně po posazení bez cizí pomoci, obrací se z břiška na záda, s pomocí stojí
0	9	sedí bez opory, leze na břišku
0	10	samostatně se posadí, leze
0	11	postaví se s oporou o nábytek
1	0	bez pomoci se postaví, stojí krátkou dobu, udělá 1. krok
1	1	jde, drží se za ruku, resp. se přidržuje
1	3	samostatně jde, volně stojí, po schodech se škrábe dolů tam a zpět
1	5	jde pozpátku
1	6	jde do schodů, přidržuje se (dětský krok)
2	0	jde ze schodů, přidržuje se (dětský krok)
2	2	1 vteřinu stojí na jedné noze, jde po schodech nahoru
2	3	jezdí na trojkolce
2	7	jde po schodech dolů
3	0	jde po schodech nahoru a dolů (střídá obě nohy)
3	8	5 vteřin stojí na jedné noze
3	9	poskakuje po jedné noze
4	9	10 vteřin stojí na jedné noze
5	3	chytá hozený míč

2. Jemná motorika (obzvláště motorika ruky, grafomotorika a motorika úst)

rok	měsíc	funkce
0	1	úchopový reflex, polykací a sací reflex
0	2	počínající mimická hra, koordinace očních pohybů
0	3	fixuje předmět očima a sleduje ho
0	4	přechod k aktivnímu uchopování, pohybuje s předměty, které mu dáme do ruky, počátek přijímání potravy lžící
0	4-7	koordinace oko - ruka
0	5	uchopování celou dlaní a nataženým palcem (např. chraстítko)
0	6	rukou si dává předměty k ústům
0	7	pije z podaného hrnku, olíže do čista lžící
0	9	úchop palec-dlaň, samo drží láhev, předání předmětu z jedné ruky do druhé
0	10	opozice palce a ukazováku (pinzetový úchop)
0	11	počátek volního kousání a žvýkání
1	0	přežvykuje pevnou stravu
1	0 - 6	dosahuje volního uchopování
1	1	ovládá ruce
1	3	spontánní čarání, staví věž ze dvou kostek
1	4	obrací listy knihy
1	5	čará kruh
1	6	staví věž ze 4 kostek, samostatně jí lžící a pije z hrnku
1	8	otevře zdrhovadlo (zip)
1	9	s pomocí si umyje a usuší ruce
1	10	rozšroubuje dózu, cukřenku
1	11	navléká velké perly
2	1	palec směřuje vpřed vzhůru při držení tužky, kreslí svislé čáry
2	2	užívá kliku u dveří
2	3	hází balon nad hlavu
2	9	čarání s významem
3	1	stíhá nůžkami
3	3	zapne si knoflíky
3	4	samostatně si čistí zuby a kloktá
3	5	samostatně si umyje a usuší ruce
3	6	kreslí kruh podle předlohy
3	8	otáčí klíčem (ve dveřích nebo hračce)
3	9	kreslí hlavonožce
4	0	kreslí kříž podle předlohy
4	9	kreslí domy
5	0	kreslí čtverec podle předlohy
5	6	"napíše" podle předlohy jednoduchá slova

3. Vývoj systému regulujícího slyšení

rok	měsíc	funkce
0	1	reflexní slyšení: reakce křikem při hlasitém hluku
0	2	pozornost při akustických podnětech, naslouchání
0	3	otáčení hlavy ve směru zdroje zvuku
0	4	hledá zvuk - pohybuje hlavou a očima, uklidnění při hlasech a hudbě
0	5	rozlišování zvuků příjemných (známé hlasy, smích, hudba, zvony) a zvuků nepříjemných
0	7	zdokonalení hledání zdroje zvuku, lokalizace tónu mimo oblast obličeje pomocí otáčení hlavy a pohledu
0	8	napodobí hluky (např. klepání, kvičení gumové panenky)
0	10	zpozorní při známých slovech
1	0	uposlechne jednoduché pokyny (dej mi míč) a zákazy (ne)
1	2	reaguje na jméno, rozhovory v okolí, zpěv, tikot hodin
1	5	zpěv tónů
1	6	na vyžádání opakuje jednotlivé slovo (3 slabiky)
1	8	ukáže jmenované části těla, ukáže 4 jmenované věci
2	9	opakuje 4 slabiky
2	10	ukazuje činnost na obrázku
3	6	opakuje šestislabičnou větu nebo 2 čísla
4	6	opakuje osmislabičnou větu nebo 3 čísla
5	6	opakuje desetislabičnou větu nebo 4 čísla

4. Vývoj systému regulujícího řeč

rok	měsíc	funkce
0	1	reflexní křik novorozence (1.-6. týden)
0	2	směřovaný křik, volání, emocionální křik (5.-7. týden)
0	3	broukání
0	5	slabiky, izolované zvuky
0	7	žvatlání
0	8	počínající porozumění slovům
0	9	žvatlání, napodobování
0	10	narůstající porozumění slovům
1	0	počátky řeči
1	6	jednoslovná věta
2	0	uvádí křestní jméno, 1. věk otázek (Otázky "Co?"), dvou- a víceslovná věta (plynulejší užití vět), užívá "ano", pochopení pojmenovací funkce slov
2	1	užití "já" a "můj", otázky "kde?"
2	8	užívání futura pomocí adverbálních přívlastků (pojedu teď), otázky "kdy?", počínající flexe (skloňování, časování), přibývající vytváření pojmů, časová adverbia présenta (teď)
2	9	uvádí jméno a příjmení
3	0	užívání plurálu
3	2	počínající 2. věk otázek (otázky "proč?"), užívání "ty" a "tvůj"
3	3	uvádí protiklady (malý-velký)
3	6	užívání minulého času
3	7	užívání všech slovních druhů
4	0	užívání hlavních a vedlejších vět, stadium intelektualizace řeči
4	6	užívání podmiňovacího způsobu
4	9	užívání budoucího času (až budu velká, budu chodit do školy)
5	0	ovládnutí artikulace (pražský), větné skladby a flexe

5. Vývoj kognitivních schopností

Stadium senzorio-motorické

rok	měsíc	funkce
0	1	reflexní chování, vnímání světlosti
0	2	poznání tvarů
0	3	fixování předmětů, sleduje známé předměty
0	4	rozlišuje lidské obličeje od předmětů
0	5	koordinace vizuálních a uchopovacích schémat
0	7	pochopení konstantnosti velikosti předmětů, znovu rozpozná známé osoby
0	8	pochopení stálosti objektu
0	10	pochopení konstantnosti tvaru
0	11	poznání vlastního obrazu v zrcadle
1	0	pochopení konstantnosti velikosti známých osob
1	2	vzrůstající poznání vlastní identity
1	3	pochopení množství 1

5. Vývoj kognitivních schopností

Stadium předpojmového myšlení

rok	měsíc	funkce
2	3	vložení kruhu, čtverce, trojúhelníku do matrice
2	10	znovu rozpozná známá místa
3	1	navzájem přiřadí základní barvy
3	6	simultánní pochopení množství 2
3	9	vložení komplikovaných tvarů do matrice

5. Vývoj kognitivních schopností

Stadium názorného myšlení

rok	měsíc	funkce
4	6	simultánní pochopení množství 3
4	7	udává své pohlaví
5	0	znalost dnů v týdnu a ročních dob (neuspořádaně)
5	6	simultánní pochopení množství 4

Konec prezentace